مجله اقتصادی

شماره‌های ۹ و ۱۰، آذر و دی ۱۳۹۵، صفحات ۱۵۰- ۱۲۹

بررسی تطبیقی نظام بیمه‌بی‌کاری در ایران و کشورهای منتخب

زهره مدرسی عالم

کارشناس ارشد اقتصاد

z.modaresi@yahoo.com

آزاده داودی

دانشجوی دکترای علوم اقتصادی دانشگاه فردوسی مشهد

az.davodi@gmail.com

هدف از این تحقیق، بررسی تطبیقی نظام بیمه‌بی‌کاری در ایران و کشورهای منتخب جهت ارائه راهکارهایی برای بهبود نظام بیمه‌بی‌کاری کشور با توجه به تجربه برخی کشورها موفق جهان می‌باشد. بررسی بیمه‌بی‌کاری در کشورهای منتخب نشان می‌دهد، در غالب کشورهای توسعه یافته برنامه‌های مقرری بی‌کاری غالباً جنبه اجباری و همگانی دارد. تأمین مالی صندوق بیمه بیکاری غالباً به صورت مساوی بین کارگر و کارفرما تقسیم‌می‌شود و در بسیاری از موارد دولت‌ها برای افزایش مقرری بی‌کاری یارانه می‌پردازند. معمولاً مقرری درصدی از متوسط دستمزد در دوره اشتغال قبل از بی‌کاری است و برای محاسبه آن به‌جای احتساب درصد ثابتی از دستمزد بیشتر از سیستم طبقات مختلف دستمزدی استفاده می‌گردد. همچنین معمولاً سیستم‌های بیمه‌بی‌کاری یا توسط سازمان‌ها و وزارت‌خانه‌های دولتی و یا توسط نهادهایی که مدیران آنها نماینده فرد بیمه‌شده، کارفرمایان و دولت است، اداره می‌شوند. در ایران اولین قانون بیمه‌بی‌کاری از سال ۱۳۶۹ تدوین و اجرا شده‌است. صندوق بیمه‌بی‌کاری در ایران حدود ۷/۵ درصد از بی‌کاران را تحت پوشش قرار می‌دهد و مشکلات پیشی گرفتن مصارف از منابع در صندوق بیمه‌بی‌کاری وجود دارد. تأمین مالی صندوق بیمه‌بی‌کاری در ایران بر عهده کار فرما می‌باشد. علی رغم چالش‌های عملکردی صندوق بیمه‌بی‌کاری، اولین و آخرین قانون اجرایی آن مربوط به سال۱۳۶۹ می‌باشد. بنابراین، اصلاح قانون بیمه‌بی‌کاری با هدف پوشش فراگیر و با حفظ انگیزه کار با توجه به چرخه‌های کسب و کار و نیز آموزش به افراد بی‌کار متناسب با نیازهای بازار جهت توانمندسازی نیروی‌کار برای احراز مشاغل، می تواند اتفاق مثبتی در جهت کاهش فقر و ایجاد عدالت در کشور محسوب شود.

واژگان کلیدی: بیمه اجتماعی، سیاست‌های حمایت از بی‌کاران، بیمه‌بی‌کاری، مقایسه تطبیقی ایران و جهان

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

۱. مقدمه [۱]

در یک نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، مجموعه‌ای از راهبردها، برنامه‌ها و فعالیت‌های جامعه برای حفظ سطح درآمد فرد یا خانواده مورد توجه قرار می‌گیرد و فرد و خانواده در برابر معضلات اقتصادی و اجتماعی ناشی از قطع یا کاهش درآمد تضمین می‌شوند. همچنین از طرفی تلاش به‌منظور حمایت مؤثر از نیروی کار، از ویژگی‌های اقتصادهای مدرن محسوب می‌شود (آزادی،۱۳۹۱). در اصل ۴۳ و ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران یکی از وظایف مهم دولت ایجاد رفاه اجتماعی است و بر لزوم جبران زیان بی‌کاری از سوی دولت اشاره‌شده است، که در راستای اجرای این امر، بیمه‌بی‌کاری به‌عنوان یک بیمه اجتماعی نقش پررنگی دارد. علاوه بر قانون اساسی، در سایر اسناد بالادستی کشور مبحث بیمه‌بی‌کاری در نظر گرفته‌شده‌است. با توجه به این موارد، پیوستن ایران به جمع ده‌ها کشور دارای نظام جامع بیمه‌بی‌کاری، قدمی بزرگ برای تکمیل سیستم جامع تأمین‌اجتماعی در کشور محسوب می‌شود. ایجاد ساختار جامع بیمه‌بی‌کاری روشی کارآمد برای پیشگیری پایدار از لغزش شهروندان به زیر خط فقر به حساب می‌آید به طوریکه مانع ورود بی‌کاران به زیر خط فقر مطلق می‌شودو بر افزایش قدرت چانه زنی شاغلینی که در آستانه خط فقر قرار دارند، از طریق مذاکره منصفانه با کارفرما بر سر میزان دستمزد و نیز نظم پرداخت آن تأثیر غیرمستقیم دارد. در مورد ایران، وجود ساختار جامع بیمه‌بی‌کاری، از اهمیت مضاعفی برخوردار است، زیرا در فقدان سندیکاهای فعال و مستقل، حمایت از حقوق نیروی کار فقط در چارچوب «قانون کار» متمرکز شده است که ناکارآمدی آن برای عامه کارشناسان اقتصاد محسوس است.

با توجه به تاکید صریح قوانین و اسناد بالادستی در کشور و الزام وجود سیستم بیمه‌بی‌کاری کار آمد در کشور، این سیاست مهم در بازار کار عملکرد مناسبی را نشان نمی دهد، به‌طوری‌که مطابق بر آمار در سال ۱۳۹۴ حدود ۱۹۸ هزار نفر بیمه بیکاری دریافت نموده‌اند و نسبت هزینه به درآمد صندوق بیمه‌بی‌کاری به تعادل نرسیده‌است که این امر نشان‌دهنده پوشش حدود ۷/۵ درصد بیکاران در مقابل ۲/۵ میلیون نفر بیکار در کشور و کسری صندوق بیمه بیکاری می‌باشد، همچنین از

[۱]. این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی با عنوان «بررسی تطبیقی نظام بیمه بیکاری در ایران و برخی کشورهای جهان و ارائه راهکارهایی برای آن با رویکردی تطبیقی» در معاونت امور اقتصادی- وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌باشد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

سویی باید در نظر داشت در شرایطی که حدود دوسوم از بی‌کاران کشور را افراد جوان تشکیل‌می‌دهند و بخش بزرگی از شاغلین هم در مشاغلی فعالیت دارند که قرارداد کار مربوطه به‌طور رسمی ثبت‌نشده است؛ بنابراین قانون بیمه‌بی‌کاری فعلی بخش اعظمی از بی‌کاران را پوشش نمی‌دهد، اصلاح در قانون بیمه‌بی‌کاری باهدف پوشش فراگیر با حفظ انگیزه کار با توجه به سیکل‌های کسب‌وکار و آموزش به افراد بی‌کار متناسب با نیازهای بازار جهت توانمندسازی نیروی کار جهت احراز مشاغل می‌تواند اتفاق مثبتی در جهت کاهش فقر و ایجاد عدالت در کشور محسوب شود (صالحی اصفهانی، ۱۳۹۰).

ازاین‌رو، با عنایت به اهمیت حمایت اجتماعی بر اساس آموزه‌های اسلامی و ماهیت انقلاب اسلامی ایران و ضرورت ایجاد سازوکارهای نهادی و قانونی بیمه‌بی‌کاری در ایران و با توجه به شرایط پیش روی بازار کار ایران، بررسی نقش کارکردی نظام بیمه‌بی‌کاری و ارائه پیشنهاداتی در جهت توزیع صحیح منابع بین جامعه به‌گونه‌ای تدوین شود که با رویکرد سخاوتمندانه بیمه‌بی‌کاری به کاهش نرخ مشارکت اقتصادی منجر نشود و در مقابل تعداد بیشتری از بی‌کاران بتوانند از این حمایت‌ها بهره‌مند باشند تا سیستم بی‌کاری کارا ترسیم گردد، در کشور ضرورت دارد.

با توجه به اینکه کشورهای زیادی سابقه طولانی در اجرای برنامه‌های بیمه‌بی‌کاری دارند، استفاده از نقاط قوت و ضعف تجربیات این کشورها، می‌تواند به ما کمک کند تا یک نظام بیمه‌بی‌کاری کارآمد باساختاری منطبق بر ویژگی‌های بومی جامعه ایران طراحی گردد. بنابراین در این تحقیق سعی شده‌است با عنایت به اهمیت و ضرورت ایجاد بیمه‌بی‌کاری کارآمد در ایران تجربیات کشورهای در این زمینه بررسی شود و هدف جستجوی راهکارهایی برای بهبود نظام بیمه‌بی‌کاری کشور با توجه به تجربه برخی کشورها موفق جهان است.

این مقاله در ۵ بخش تدوین شده است. پس از مقدمه در بخش دوم سابقه بیمه‌بی‌کاری در ایران و جهان به اختصار بیان می‌گردد. سپس سابقه پژوهش در خصوص بیمه‌بی‌کاری در ایران آورده شده و در ادامه، مقایسه تطبیقی بیمه‌بی‌کاری در ایران و کشورهای منتخب بیان می‌گردد. در بخش پایانی، نتیجه گیری و جمع بندی با توجه به نتایج بررسی تطبیقی بیمه‌بی‌کاری در ایران و جهان و راهکارهای مناسب در خصوص طراحی بیمه‌بی‌کاری در ایران ارائه می‌شود.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

۲. سابقه بیمه‌بی‌کاری در ایران و جهان

بیمه‌بی‌کاری از جمله حمایت‌های اجتماعی است که از اوایل قرن گذشته گسترش یافته و امروزه در ۶۵ کشور جهان به ویژه کشورهای پیشرفته در حال اجرا است. در این بخش به بررسی تاریخچه اجمالی بیمه‌بی‌کاری در جهان و ایران و وضعیت صندوق بیمه‌بی‌کاری در ایران پرداخته‌می‌شود.

۲-۱. بیمه‌بی‌کاری در جهان

بیمه‌بی‌کاری با پیشرفت اقتصاد صنعتی و تکمیل حمایت‌های تأمین‌اجتماعی برای اولین بار در قرن بیستم و در کشورهای اروپایی آغاز و سپس در آمریکا و استرالیا به اجرا درآمد. هدف اصلی تلاش دولت‌ها، برای تأمین درآمد از دست رفته نیروی کار بود که به دلیل غیرارادی و غیرداوطلبانه و به صورت موقت از دستیابی به شغل محروم می‌گردند. تعداد کشورهایی که تا سال ۱۹۶۰ میلادی دارای بیمه‌بی‌کاری بودند، انگشت‌شمار بود. در طول جنگ جهانی دوم تقریباً کلیه کشورها بیمه‌بی‌کاری را متوقف نمودند و بعد از جنگ با تغییراتی مجدداً آن را برقرار نمودند. تا سال ۱۹۹۹ حدود ۶۲ کشور دارای بیمه‌بی‌کاری بوده و اکثراً با مقرراتی مانند اجباری بودن بیمه‌بی‌کاری، شرایط برقراری مقرری، افراد تحت پوشش، شیوه تأمین مالی و کوتاه بودن زمان پرداخت با ضوابط کم و بیش یکسان عمل می‌کرده‌اند. در کلیه این کشورها، منابع صندوق، از پرداختی‌های کارفرمایان (عنوان رکن اصلی) و همچنین کارگران تشکیل می‌شود و از کمک‌های دولت نیز به عنوان تأمین‌کننده کسری منابع استفاده می‌گردد. در قاره آسیا اولین قوانین بیمه‌بی‌کاری از سال ۱۹۵۰ به بعد، در کشورهای ژاپن و کره جنوبی شکل گرفت.

با تکامل روند بیمه‌بی‌کاری، سیستم‌های مختلفی در جهان شکل گرفت که می‌توان آن را به چهار نوع کلی تقسیم‌بندی نمود:

۱. بیمه بیکاری اجباری: سیستم‌های بیمه بیکاری غالباً اجباری هستند. در این سیستم افراد شاغل یا کارفرمایان آن‌ها درصدی از دستمزد را به عنوان حق بیمه بیکاری پرداخت می‌کنند. تعیین نحوه پوشش حمایت‌های بیمه بیکاری و استفاده از مزایای آن بر عهده قانون‌گذار است.

۲. بیمه بیکاری اختیاری: در این سیستم بیمه‌بی‌کاری، افراد به‌صورت داوطلبانه و بر اساس ضوابط صندوق‌های بیمه خصوصی بیمه می‌شوند و نقش دولت در این نوع بیمه‌ها بیشتر ارشادی است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

۳. بیمه بیکاری به‌عنوان مساعدت‌های اجتماعی: اساساً این‌گونه طرح‌ها به‌عنوان طرح‌های غیربیمه‌ای نیز مصطلح می‌باشند. هدف از این سیستم تأمین وضعیت معیشتی خانوارها است که توسط دولت تأمین می‌گردد (کانادا، چین، فرانسه، فنلاند، آلمان و ...).

۴. بیمه بیکاری مقطوع: یک مبلغ مقطوع به فرد بیکار تحت عنوان غرامت جدایی از بازارکار که غالباً از سمت کارفرما تأمین می‌گردد، پرداخت می‌شود (پاکستان، هند، ترکیه، عراق و ...).

لازم به ذکر است، تفاوت اساسی در هر یک از سیستم‌های فوق در نحوهٔ تأمین منابع مالی آن‌ها است. در بیمه بی‌کاری اجباری، دولت‌ها دارای نقش دخالتی قوی‌تری نسبت به بیمه‌بی‌کاری اختیاری هستند و منابع مالی توسط ترکیب کارگر، کارفرما و دولت تأمین می‌گردد. در بیمه‌اختیاری، کارگر و کارفرما نقش اساسی در تأمین منابع دارند و حتی نقش نیروی کار بیش از نقش کارفرمایان است و دولت بیشتر نقش ارشادی دارد. در نوع سوم، دولت نقش اصلی را در تأمین منابع مالی دارد و کارگران و کارفرمایان نقش چندانی ندارد و اساساً جنبه حمایتی دارد.

۲-۲. بیمه‌بی‌کاری در ایران

در ایران اولین اقدام جهت حمایت از بی‌کاران، در سال ۱۳۲۵ هم‌زمان با اجرای تدریجی قانون بیمه‌های کارگری و تأسیس صندوق تعاون به‌منظور حمایت‌های ازدواج، عائله‌مندی، بی‌کاری، ازکارافتادگی و... با دریافت ۳درصد دستمزد (۱ درصد سهم بیمه‌شده و ۲ درصد سهم کارفرما) و ارائه کمک‌هایی به کارگران کارگاه‌های مربوطه بوده است.

در سال ۱۳۳۱ لایحه قانونی بیمه‌های اجتماعی کارگران به تصویب رسید و حمایت در مقابل بی‌کاری یکی از اهداف صندوق مذکور شناخته شد. به استناد ماده (۷۹) این قانون، سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران مکلف به تشکیل صندوقی به نام صندوق کمک به بی‌کاران گردید. قانون فوق در سال۱۳۳۴ اصلاح و حمایت بی‌کاری از آن حذف گردید. در قانون بیمه‌های تأمین‌اجتماعی ذکری از بیمه‌بی‌کاری به میان نیامد تا سال۱۳۵۴ که قانون تأمین‌اجتماعی به تصویب رسید. هم‌زمان تدوین قانون بیمه‌بی‌کاری مورد توجه قرار گرفت. در سال۱۳۶۶ به دلیل شرایط اقتصادی کشور و رشد بی‌کاری ناشی از تعطیلی واحدها و مشکلات اقتصادی ناشی از جنگ و رکود، قانون بیمه‌بی‌کاری برای مدت ۳ سال به صورت آزمایشی اجرا و در سال ۱۳۶۹ به‌صورت دائمی درآمد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

در سال ۱۳۹۰، قانون بیمه‌بی‌کاری در مجلس بررسی گردید و مصوب شد که در سال ۱۳۹۱ به میزان ۲۰ درصد بی‌کاران و تا سال ۱۳۹۳ همه بی‌کاران تحت پوشش بیمه‌بی‌کاری قرار گیرند، اما در ادامه به علت مخالفت شورای نگهبان از دستور کار خارج شد. بنابراین، به‌طورکلی می‌توان بیان‌کرد که در نظام حقوقی کشور، حمایت از بی‌کاری صرفاً در قالب نظام بیمه‌ای (با تصویب قانون بیمه‌بی‌کاری در سال ۱۳۶۹) صورت گرفته است. در واقع، نظام حمایتی از افراد بی‌کار (غیربیمه‌ای)؛ مانند آنچه در برخی کشورها برای حمایت افراد بی‌کار وجود دارد، در نظام حقوقی ایران پیش‌بینی‌نشده است. از این رو، افراد بی‌کاری که قبلاً شاغل نبوده و یا از شمول قانون بیمه‌بی‌کاری خارج هستند، صرفاً در صورت دارا بودن شرایط لازم از طریق نهادهای حمایتی پیش‌بینی‌شده (کمیته امداد، سازمان بهزیستی و ...) می‌توانند مورد حمایت قرار گیرند.

۲-۲-۱. قانون بیمه‌بی‌کاری در ایران

قانون بیمه‌بی‌کاری که در سال ۱۳۶۹ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است و در حال حاضر اجرا می‌گردد به اختصار در محورهای ذیل قابل ذکر است:

- افراد تحت پوشش: کلیه مشمولین قانون تأمین‌اجتماعی که تابع قانون کار و کار کشاورزی هستند (به استثناء صاحبان حرف و مشاغل آزاد و بیمه شدگان اختیاری، بازنشستگان و از کار افتادگان کلی و اتباع خارجی).
- شرایط احراز دریافت مقرری: فرد بایستی در هنگام وقوع بی‌کاری حداقل سابقه پرداخت حق بیمه به مدت ۶ ماه را داشته باشد. (ماده ۶)

منابع صندوق: ۳درصد از فهرست حقوق و مزایای افراد بیمه مشمول قانون کار و تأمین‌اجتماعی که توسط کارفرما تأمین و پرداخت می‌شود. (ماده ۵)

- میزان مقرری: میزان مقرری روزانه بیمه شده بی‌کار معادل ۵۵ درصد متوسط مزد یا حقوق یا کارمزد روزانه بیمه شده می‌باشد. (بند پ ماده ۷)
- مدت پرداخت مقرری: مجموع زمان پرداخت مقرری بر اساس ماده (۷) قانون بیمه‌بی‌کاری برای مجردین حداکثر ۳۶ ماه و برای افراد متاهل حداکثر ۵۰ ماه و بر اساس سابقه پرداخت حق بیمه متفاوت است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

۲-۲-۲. بیمه‌بی‌کاری در اسناد بالادستی ایران

ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و پایدار، استقرار نظام جامع تأمین‌اجتماعی و تغییر در قوانین تأمین‌اجتماعی با عنایت به رویکرد حمایت از بی‌کاران، همواره از جمله دغدغه‌های برنامه‌ریزان و سیاستگذاران بوده است، به طوری که این امر در بسیاری از اسناد بالا دستی مد نظر قرار گرفته‌است که در ذیل به این موارد اشاره می‌شود:

- حفظ کرامت و حقوق انسانی و بهره‌مندی از امنیت اجتماعی، یکی از مهمترین سیاست‌های سند چشم‌انداز جامعه ایرانی در افق ۱۴۰۴ محسوب می‌شود.
- در سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه (۸۸-۱۳۸۴)، ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی (ماده ۱۳) به عنوان یکی از سیاست‌های کلی مطرح شده است.
- در سند فرابخشی توسعه اشتغال و کاهش بی‌کاری که در سال ۱۳۸۴ تدوین گردید، در قسمت سیاست‌های حمایت از بی‌کاران در کنارسیاست‌های فعال بازار کار، سیاست‌های تنظیم بازار کار و سیاست‌های کلان (سیاست‌های چهار گانه حوزه بازار کار)، برقراری یک سیستم کارآمد و جامع جهت حمایت از بی‌کاران و به منظور ایجاد انگیزه بیشتر در آنان برای جستجوی شغل و فراگیری مهارت‌های مورد نیاز بازار کار آورده شده است.
- در سیاست‌های ابلاغی مقام معظم رهبری در حوزه اشتغال که در سال ۱۳۹۰ از سوی ایشان ابلاغ گردید و مشتمل بر ۱۳ بند می‌باشد، برقراری حمایت‌های موثر از بی‌کاران برای افزایش توانمندی‌های آنان در جهت دسترسی آنها به اشتغال پایدار در بند ۱۱ اشاره شده است.
- در سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی که در سال ۱۳۹۱ متعاقب نامگذاری آن سال از سوی مقام معظم رهبری تدوین شد، تنقیح و اصلاح قوانین و مقررات تأمین‌اجتماعی (ماده ۲۰) به عنوان یک سیاست مطرح گردید.
- در قانون برنامه چهارم توسعه (۸۸-۱۳۸۴) تحت ماده (۹۶)، استقرار نظام جامع تأمین اجتماعی و اتخاذ تدابیر مورد نیاز برای کاهش طول دوره استفاده از مقرری بی‌کاری در جهت تنظیم بازار کار کشور مد نظر قرار گرفته است.
- در قانون برنامه پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰) در ماده (۷۶) به اقدامات قانونی لازم برای اصلاح قانون کار و قانون تأمین‌اجتماعی و تقویت بیمه‌بی‌کاری اشاره صریح شده است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

۲-۲-۳. وضعیت صندوق بیمه‌بی‌کاری

مروری اجمالی بر عملکرد بیمه‌بی‌کاری در طی سال‌های(۹۴-۱۳۶۰) در جدول (۱) آمده است. عملکرد صندوق بیمه‌بی‌کاری در زمینه منابع، مصارف و میزان پوشش نشان می‌دهد که در ایران رویکرد حمایتی بیمه بی‌کاری و تعهدات وسیع از حیث شرایط احراز، میزان و طول مدت مقرری و تدوین قانون بدون توجه به وضعیت آتی اقتصاد کشور و بازار کار، چالش‌هایی را در این حوزه ایجاد نموده است. به طوری که صندوق را در سال‌های متمادی با بحران منابع مالی مواجه نموده (مصارف صندوق بر منابع صندوق از سال ۱۳۸۱ به بعد پیشی گرفته) و این در حالی است که منابع حمایت از بی‌کاران به بخش کمی از بی‌کاران (حدود ۷/۵ درصد از کل بی‌کاران در کشور) اختصاص می‌یابد.

جدول ۱. عملکرد صندوق بیمه‌بی‌کاری از سال (۹۴-۱۳۸۰)

سال	تعداد بیمه‌بی‌کاری (نفر)	منابع (میلیون ریال)	هزینه (میلیونریال)	درصد هزینه به درآمد بیمه بیکار	متوسط پرداختی بابت بیمه‌بی‌کاری (ریال)
۱۳۸۰	۹۲۹۹۴	۹۳۳۱۴۹	۸۹۳۶۸۱	۹۵/۸	۸۰۰۸۴۱
۱۳۸۱	۱۱۶۲۶۸	۱۲۱۲۵۰۴	۱۱۱۹۹۸۸	۹۲/۴	۸۰۲۷۳۴
۱۳۸۲	۱۱۶۲۶۸	۱۷۹۶۷۵۴	۱۹۷۵۲۸۳	۱۰۹/۹	۱۴۱۵۷۵۴
۱۳۸۳	۱۳۳۵۵۲	۲۳۴۹۳۴۶	۲۵۸۰۷۸۶	۱۰۹/۹	۱۶۱۰۳۵۰
۱۳۸۴	۱۲۳۰۲۸	۲۷۵۴۲۲۴	۲۸۸۵۲۹۲	۱۰۴/۸	۱۹۵۴۳۶۰
۱۳۸۵	۱۵۰۱۸۴	۳۵۸۶۵۴۰	۳۸۸۵۸۷۷	۱۰۸/۴	۲۱۵۶۱۷۶
۱۳۸۶	۱۴۹۹۱۴	۴۴۲۸۶۷۴	۴۸۸۰۱۳۲	۱۱۰/۲	۲۷۳۰۹۵۷
۱۳۸۷	۱۳۷۱۷۹	۵۳۰۵۹۹۳	۵۸۲۲۹۸۵	۱۰۹/۷	۳۵۳۷۳۴۰
۱۳۸۸	۱۶۶۶۲۹	۶۶۱۷۱۱۴	۷۸۰۰۸۶۰	۱۱۷/۹	۳۹۰۱۳۱۲
۱۳۸۹	۱۶۱۵۴۹	۸۶۲۰۵۳۷	۹۵۲۲۷۰۸	۱۱۰/۵	۴۹۱۲۱۸۸
۱۳۹۰	۱۷۴۶۴۴	۱۰۶۰۸۲۹۵	۱۱۴۷۵۶۶۰	۱۰۸/۲	۵۴۷۵۸۳۹
۱۳۹۱	۱۹۲۱۱۳	۱۲۸۱۰۵۱۸	۱۴۲۶۹۳۹۴	۱۱۱/۴	۶۱۸۹۶۷۰
۱۳۹۲	۱۷۵۰۴۵	۱۶۴۳۱۸۲۰	۱۷۶۳۶۱۴۵	۱۰۷/۳	۸۳۹۶۰۰۵
۱۳۹۳*	۱۷۹۰۵۸	۲۲۴۰۳۴۵۱	۱۹۹۸۸۵۰۱	--	۸۷۰۹۸۷۶
۱۳۹۴	۱۹۸۹۵۳	۲۸۴۳۱۳۵۷	۲۵۶۴۱۸۴۷	--	۹۸۷۴۶۳۸۳

ماخذ: دفتر آمار و محاسبات اقتصادی و اجتماعی سازمان تأمین‌اجتماعی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

اطلاعات و آمار منابع و مصارف در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ اولیه بوده و علت آن است که از سال ۱۳۹۲ به بعد سعی شده است اطلاعات به صورت متمرکز بر اساس اطلاعات استانی انجام پذیرد و در این خصوص تایید تجمیع صورت نپذیرفته است.

۳. مروری بر مطالعات انجام شده

مطالعات انجام گرفته در خصوص بیمه‌بی‌کاری که تاکنون در ایران غالباً بر مطالعات تطبیقی و دیدگاه‌های کلی تمرکز داشته است به شرح ذیل می‌باشند:

- در مقاله ای تحت عنوان «ظرفیت‌ها و دغدغه‌های حمایت اجتماعی در ایران بیمه‌بی‌کاری نگاهی به اجرای مقاوله نامه‌های ۱۰۲ و ۱۶۸ سازمان بین المللی کار» بیمه‌بی‌کاری در ایران برغم اجرای فراتر از استانداردها و حداقل‌های مقرر در مقاوله نامه‌های شماره ۱۰۲ و ۱۶۸ سازمان بین‌المللی کار، در مواردی از حداقل استانداردهای مقرر در مقاوله نامه‌های اشاره شده پایین‌تر است. نحوه تأمین مالی صندوق بیمه‌بی‌کاری، دوگانگی دستگاه‌های اجرایی سازمان های تأمین‌اجتماعی و اداره کار در اجرای قانون بیمه‌بی‌کاری، عدم تعریف بی‌کاری غیرارادی و دوره‌انتظار مطابق مقاوله نامه ۱۰۲ ، عدم حمایت از کلیه کارگران بی‌کار شده، تعریف سلیقه‌ای از اشتغال پنهان مقرری بگیران، افزایش طول زمان رسیدگی و تعیین تکلیف پرونده‌های متقاضیان، ترجیح نگاه مالی بر نگاه حمایتی سازمان تأمین‌اجتماعی، تفسیر غیرواقعی و ناصحیح از تبصره ماده ۷ قانون بیمه‌بی‌کاری و پرداخت مقرری به افراد دارای ۵۵ سال سن تا زمان بازنشستگی از مهمترین موارد متفاوت با مفاد این دو مقاوله نامه است . لذا با توجه به نکات فوق و اصلاح آنها، می‌توان به چشم انداز بیمه‌بی‌کاری به عنوان یکی از حمایت‌های اجتماعی در کمک به کارگران بی‌کار شده و نیازمند حمایت، بیش‌ازپیش امیدوار بود. (اجاقلو و ایازی، ۱۳۹۴)
- در مقاله ای با موضوع «چالش های برنامه رفاهی بیمه بیکاری در ایران» برنامه رفاهی بیمه‌بی‌کاری در ایران به صورت کیفی ارزیابی شده‌است. در این پژوهش از سه نوع ارزیابی نیازمحور، فرایندمحور و پیامدمحور استفاده گردیده است. در این راستا با استفاده از روش تحقیق کیفی و تکنیک مصاحبه با مقرری بگیران و نیز کارشناسان بیمه‌بی‌کاری در دو مجموعه وزارت‌کار و سازمان تأمین‌اجتماعی پرداخته شده است. در ارزیابی نیازمحور نشان می‌دهد که میزان مقرری پرداختی به بی‌کاران که اکثریت آنان از قشر کارگر با درآمدی حداقلی هستند، با نیازهای آنان

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

تناسبی ندارد. ارزیابی فرایندمحور نشان می‌دهد که نگرش سیستمی و کل‌گرایی بر مراحل اجرای برنامه بیمه‌بی‌کاری حاکم نیست. ارزیابی پیامدمحور نشان می دهد فرهنگ وابستگی رفاهی به مزایا ایجاد شده‌است. (تاج مزینانی، شیرآبادی، ۱۳۹۴).

- در مقاله‌ای که تحت عنوان «بررسی عوامل موثر بر بهینه سازی بیمه‌بی‌کاری در سازمان تأمین اجتماعی (استان زنجان)» انجام شده‌است، با استفاده از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی از طریق پرسشنامه این نتیجه حاصل گردیده است که اولویت عوامل اصلاح قانون بیمه‌بی‌کاری، سیاست‌ها و تصمیمات مدیران، قوانین و مصوبات مجلس، وضعیت اشتغال، مهارت‌آموزی و آموزش‌های فنی‌حرفه‌ای بر بهینه‌سازی بیمه‌بی‌کاری مؤثر می‌باشند (ابراهیم‌خانی، ۱۳۹۴).
- در پایان نامه «نقش قانون بیمه‌بی‌کاری را در عدالت اجتماعی» نتایج بیان می‌دارد که بی‌کاری را می توان مهمترین عامل فقر و شکاف طبقاتی در جامعه دانست که پیامدهای منفی برای شخص بی‌کار و اجتماع به بار می‌آورد. ازاین‌رو، عدالت اجتماعی اقتضا می‌کند که دولت با دخالت خود از آثار نامطلوب آن بر فرد و اجتماع بکاهد. راهکار دولت‌ها برای تحقق عدالت اجتماعی نظام رفاه و تأمین‌اجتماعی می‌باشد. راهبردهای این نظام در جهت مقابله با بی‌کاری، راهکار بیمه‌ای و کمک می‌باشد. راهکار بیمه‌ای مخصوص کسانی است که شاغل و حق بیمه لازمه را پرداخته باشند و منابع آن توسط کارگر و کارفرما تأمین می‌شود. راهکار کمک به منظور حمایت از اشخاص که از شمول نظام بیمه‌ای خارج هستند، منابعی است که توسط دولت تأمین می‌شود. میزان پرداخت مزایا با توجه به سطح نیاز شخص تعیین می‌شود. در نظام حقوقی کشورمان حمایت از بی‌کاری صرفاً در قالب نظام بیمه‌ای صورت گرفته است. در واقع نظام حمایتی بی‌کاری(غیر بیمه‌ای)؛ مانند آنچه در کشورهای دیگر برای حمایت از بی‌کاری وجود دارد، در نظام حقوق کشورمان پیش بینی نشده‌است. ازاین‌رو، افراد بی کاری که شاغل نبوده و یا از شمول قانون بیمه‌بی‌کاری خارج هستند، صرفاً در صورت دارا بودن شرایط لازم از طریق نهادهای حمایتی پیش بینی شده (کمیته امداد، سازمان بهزیستی) می‌توانند مورد حمایت قرار گیرند (بادینی و برانی، ۱۳۸۹).

در تحقیقی با عنوان «نقش بیمه های عمر در افزایش رفاه و عدالت اجتماعی» بیان داشته‌اند: «نیاز به امنیت و اطمینان از تأمین آتیه از جمله غرایز فطری انسان است که در جریان رشد و تکامل

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

زندگی انسان موجب حفظ آزادگی و اصالت او می‌شود و استقرار قسط و عدالت را در جامعه ممکن می‌سازد. میان عدالت و نیازمندی‌های انسان رابطه مستقیمی وجود دارد و نیازمندی‌ها ترکیبی از عناصر اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی است. عدالت زمانی ایجاد می‌شود که فرصت رفع نیازمندی‌های افراد جامعه فراهم شود وبیمه‌ها یکی از شاخص‌های شناخته شده برای سنجش میزان تأمین رفاه جامعه از لحاظ توسعه اقتصادی و انسانی است» (رشنوادی و دهنوی، ۱۳۸۷).

در تحقیقی با عنوان «بررسی تطبیقی سیستم‌های حمایتی بی‌کاران در کشورهای جهان» با بررسی بیمه‌بی‌کاری در ۶۳ کشور جهان و ایران بیان شده است: «عدم شفافیت در افراد تحت پوشش در قانون، عدم اعمال مدیریت واحد بر نحوه اجرای قانون بیمه‌بی‌کاری، پرداخت یک جانبه منابع بیمه‌بی‌کاری از سوی کارفرما مشکلات اجرایی، مالی و قانونی بیمه‌بی‌کاری ایران است» (معاونت روابط کار، ۱۳۸۳).

در طرح پژوهشی «مطالعه تطبیقی بیمه‌بی‌کاری و حمایت از بی‌کاران در ایران و سایر کشورها» بیمه‌بی‌کاری در ایران و کشورهای اروپایی بررسی شده‌است که در نتایج بیان می‌دارد قانون بیمه‌بی‌کاری ایران در سابقه پرداخت حق بیمه، مدت انتظار برای دریافت مقرری بیمه‌بی‌کاری، میزان مقرری بیمه‌بی‌کاری، طول مدت پرداخت بیمه‌بی‌کاری و پوشش مشاغل پاره وقت و فصلی امتیازات زیادی برای بیمه شدگان در نظر گرفته شده است. در مقابل تأمین مالی بار مالی بر دوش کارفرما است در حالی که در اغلب کشورها توسط، کارگر، کارفرما و دولت تأمین می‌گردد. بیمه‌بی‌کاری در ایران در سه حوزه اجرایی، مالی و قانونی چالش هایی دارد که این مجموعه عوامل باعث شده است پوشش اجرایی بر خلاف سایر کشورهای مورد مطالعه بسیار ناچیز باشد. (هاشمی، ۱۳۷۸)

- در طرح پژوهشی تحت عنوان «بررسی وضعیت صندوق بیمه‌بی‌کاری در ایران»، شانزده کشور (۱۲ کشور صنعتی و ۴ کشور در حال توسعه) از نظر بیمه‌بی‌کاری مورد مطالعه قرار گرفته و از نظر پارامترهای مختلف نظیر مدت پرداخت مقرری، میزان مقرری بیمه‌بی‌کاری، کمک دولت به صندوق، سیستم تأمین منابع مالی و محاسبات بیمه‌ای و مشارکت بیمه‌کنندگان و کارفرمایان در طرح و... با مقررات بیمه‌بی‌کاری در ایران مقایسه گردیده‌است. در بخش‌های دیگر این طرح وضعیت صندوق بیمه‌بی‌کاری از نظر برنامه‌ریزی و کنترل، تشکیلات و سازمان، ارتباطات بین عاملین اجرا (وزارت کار و سازمان تأمین‌اجتماعی) چگونگی مقابله با بیمه‌بی‌کاری در هنگام

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

بحران اقتصادی ، چگونگی حمایت‌های غیرمادی از بی‌کاران ، بی‌کاری و اشتغال و... بررسی شده‌است. نتیجه بیان می‌دارد صندوق بیمه‌بی‌کاری دارای تشکیلات و سازمان مناسبی نبوده و برای کنترل و نظارت مالی و غیرمالی و سایر فعالیت‌های آن سیستمی وجود ندارد. بنابراین، لازم است ضمن رفع مشکلات فوق، شیوه تأمین منابع مالی و نحوه مشارکت بیمه‌شدگان و دولت در تأمین منابع مالی تغییر نماید (موسسه عالی پژوهش تامین اجتماعی، ۱۳۷۳).

٤. مقایسه تطبیقی بیمه‌بی‌کاری در ایران و جهان

با توجه به سابقه بیمه بیکاری در کشورهای مختلف جهان، در این بخش مقایسه تطبیقی با کشورهای منتخب آسیایی (آذربایجان، بحرین، تایلند، ترکیه و چین) ، اقیانوسیه (استرالیا و نیوزیلند)، اروپایی (بلژیک، فرانسه، سوئد، نروژ و ایتالیا) ، آمریکایی (آرژانتین، کانادا و برزیل، و ایالات متحده آمریکا) و آفریقایی (الجزایز و آفریقای جنوبی) جهت بررسی و جمع بندی چارچوب قانونی، نحوه تامین مالی صندوق های بیمه بیکاری صورت پذیرفته است که در جدول(۲) آورده شده است.

جدول ۲. مقایسه تطبیقی بیمه بیکاری در کشورهای منتخب

محدوده	نام کشور	پرداخت حق بیمه توسط بیمه شده	پرداخت حق بیمه توسط کارفرما	کمک‌های دولت	مقرری پرداختی درصدی از حقوق سالانه	مدت زمان پرداخت مقرری	سازمان متولی
	ایران		٪۳ لیست حقوق و دستمزد		٪۵۵ در آمد متوسط تا ۸۰ درصد متوسط درآمد به شرطی که از حداقل دستمزد کمتر نباشد	مجردین ۳۶ ماه متاهلین ۵۰ ماده	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی
کشورهای آسیایی	**آذربایجان**	٪۲	٪۲۷	در صورت لزوم تمام هزینه‌ها پرداخت میگردد	٪۷۰	۲۶ هفته در ۱۲ ماهه	وزارت کار و حمایت اجتماعی – دفتر خدمات اشتغال دولتی
	تایلند	٪۰.۵	٪۵..۰	٪۰.۲۵	٪۳۰-۵۰	۹۰ تا ۱۸۰ روز	وزارت کار و دفاتر تامین اجتماعی
	بحرین	٪۰.۱	٪۰.۱	٪۰.۱	٪۶۰	۶ ماه	وزارت کار و دفاتر تامین اجتماعی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

محدوده	نام کشور	پرداخت حق بیمه توسط بیمه شده	پرداخت حق بیمه توسط کارفرما	کمک‌های دولت	مقرری پرداختی درصدی از حقوق سالانه	مدت زمان پرداخت مقرری	سازمان متولی
	چین	٪۱	٪۲	٪۹۷	بیشتر از مقرری کمک‌های عمومی و کمتر از حداقا حقوق و دستمزد ماهانه	۱ سال برای پوشش کمتر از ۵ سال ۱/۵ سال برای پوشش بالای ۵ سال ۲ سال برای پوشش بالای ۱۰ سال	وزارت منابع انسانی و امنیت اجتماعی
	ترکیه	--	به ازا هر سال خدمت ۳۰ روز حقوق	--			وزارت کار و تأمین‌اجتماعی و موسسه اشتغال نیروی انسانی
کشورهای اقیانوسیه	**استرالیا**	۰	۰	۱۰۰	٪۶۰	۱۳ هفته	دپارتمان خانواده و خدمات جامعه
	نیوزیلند	۰	۰	۱۰۰		۱۰ هفته	وزارت توسعه اجتماعی
کشورهای اروپایی	**بلژیک**	٪۰.۸۷	٪۱/۴۶	پوشش کامل برای کسری دارد	٪۶۰	بین ۳۱۲ تا ۶۲۴ روز	وزاذت کار و اداره ملی تامین اجتماعی
	ایتالیا	۰	٪۰/۳-۲/۲	هزینه های اجرا و یارانه کارگران بخش کشاورزی	٪۴۵-۱۰۰	۳-۴۸ ماه	وزارت کار و رفاه اجتماعی و وزارت امور اقتصاد و دارایی
	سوئد	٪۷	تامین کسری از طریق پرداخت درصدی از لیست حقوق و دستمزد	۰	٪ ۸۰	۳۰۰ روز	اداره بیمه بیکاری
	فرانسه	٪۲	٪۳/۶ لیست حقوق و دستمزد	هزینه های مساعدتهای احتمالی	٪۵۷/۴-۷۵	۴-۳۰ ماه	سازمان بیمه بیکاری
	نروژ	٪۷/۸	٪۱۴/۱ لیست حقوق و دستمزد	تامین کسری صندوق	٪۷۵	۸۷-۱۵۶ هفته	وزارت کار و شهرداری

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

محدوده	نام کشور	پرداخت حق بیمه توسط بیمه شده	پرداخت حق بیمه توسط کارفرما	کمک‌های دولت	مقرری پرداختی درصدی از حقوق سالانه	مدت زمان پرداخت مقرری	سازمان متولی
کشورهای آمریکایی	آرژانتین	۰	۱/۵ درصد از لیست حقوق و دستنزد	یارانه پرداخت می‌کند	۵۰٪ متوسط شش ماه آخر		وزارت کار و تامین اجتماعی و اداره تامین اجتماعی ملی
	برزیل	۰	۰	توسط مالیات تامین می‌گردد	۵۰٪ متوسط سه ماه آخر	۱۶ ماه	صندوق‌های کمک‌های کارگری
	کانادا	٪۲/۱۰	٪۲/۹۴	۰	٪۵۵	۴۵ هفته	اداره توسعه منابع انسانی، موسسه درآمد و عولرض کمرگی
	ایالات متحده آمریکا	تا ۱۰ درصد لیست حقوق	استفاده از مایالت‌ها		۵۰ درصد	۲۶-۱۳ هفته	دپارتمان نیروی کار آژانس های تامین اشتغال
کشورهای آفریقایی	الجزایر	٪ ۱.۵	٪ ۰.۱	کمکی ندارد	۴ مرحله حداقل و حداکثر ۱۰۰-۵۰٪	۳۶ ماه	
	آفریقای جنوبی	٪۱	٪۱	۲۵ ٪ کل حق بیمه کارگر و کارفرما	۳۰/۷۸-۵۸/۶۴ درصد	۲۶ هفته	اداره کل نظارت

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جمع بندی مقایسه تطبیقی بیمه بی‌کاری در ایران و جهان به شرح ذیل است:

- سابقه بیمه بی‌کاری: در بسیاری از کشورهای توسعه یافته مقرری به کسانی پرداخت می‌شود که بتوانند شرایط احراز را از حیث دارایی و درآمد کسب نمایند. در این برنامه پرداخت‌ها بر اساس شرایط بیمه شده و بر اساس ضوابط و جداول خاصی صورت می‌گیرد.

٤-١. میزان پوشش بیمه‌بی‌کاری

بخش عمده‌ای از برنامه‌های اجباری مقرری بی‌کاری به‌گونه‌ای طراحی‌شده است که اکثریت افراد شاغل بدون توجه به اینکه در چه صنعتی شاغل هستند تحت پوشش قرار می‌گیرند. در بعضی از کشورها هم برنامه‌های خاص بی‌کاری فصلی مانند کارگران شاغل در بخش ساختمان و صیادی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

وجود دارد. همچنین طرح‌های غیر بیمه‌ای جهت حمایت از بی‌کاران با هدف تأمین وضعیت معیشتی خانوارها توسط دولت تأمین می‌گردد.

در ایران برنامه‌های حمایت از بی‌کاران صرفاً در قالب حمایت‌های بیمه‌ای برای کلیه مشمولین قانون تأمین‌اجتماعی که تابع قانون کار و کار کشاورزی هستند که غیرارادی بی‌کار شده‌اند، تعریف شده است.

٤-٢. منابع تأمین صندوق بیمه‌بی‌کاری

در اغلب کشورها برنامه حمایت از بی‌کاران به گونه‌ای تعریف می‌گردد که کارگر، کارفرما و دولت در آن دخیل می‌باشند. بنابراین، رویکرد سه جانبه گرایی «کارگر،کارفرما، دولت» در نظر گرفته می‌شود.

در کشور ما حق بیمه پرداختی بابت بی‌کاری صرفاً از سوی کارفرما پرداخت می‌شود. کارگر و دولت نیز هیچ‌وجهی را نمی‌پردازند.

٤-٣. شرایط احراز بیمه‌بی‌کاری

در اغلب کشورها، کسی‌که حائز شرایط دریافت مقرری بی‌کاری باشد، بایستی به‌صورت غیرارادی بیکارشده و حداقل دوره زمانی پرداخت حق بیمه را طی کرده باشد. در اغلب کشورها مدت‌زمان لازم برای تأمین شرایط احراز، ۶ ماه اشتغال در یک سال قبل از وقوع بی‌کاری است. تقریباً در تمامی برنامه‌های بی‌کاری لازم است که فرد متقاضی قادر و مایل به انجام کار باشد؛ بنابراین، درصورتی‌که فرد متقاضی قادر به انجام کار نباشد و یا به هر دلیلی پیشنهاد شغلی را قبول نکند، به وی مقرری بی‌کاری پرداخت نمی گردد.

معمولاً فرد بی‌کار بایستی در یک دفتر اشتغال و کاریابی ثبت‌نام کرده باشد و تا مادامی‌که کاری مناسب برای وی پیدا نشده و مقرری را دریافت می‌کند، باید وضعیت خود را به این دفتر گزارش نماید. همچنین در مواردی که فرد به دلیل سوء رفتار اخراج شده باشد و یا در اعتصابات کارگری شرکت نموده باشد و این مسئله به تعطیلی واحد اقتصادی مربوطه منجر گردد، به وی مقرری پرداخت نمی‌شود.

در ایران بر طبق قانون بیمه بیکاری، فردی مستحق دریافت مقرری بی‌کاری است که حداقل ۶ماه سابقه پرداخت حق بیمه را داشته باشد، ضمناً بدون میل و اراده بی‌کار شده باشد. تشخیص این

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

امر مطابق ماده ۸ آئین‌نامه اجرایی قانون بیمه‌بی‌کاری به عهده واحدهای کار و امور اجتماعی است. لیکن در متن قانون هیچ تصریحی از باب عدم احراز شرایط به خاطر سوء رفتار و یا شرکت در اعتصابات کارگری نشده است. همین امر باعث شده عده‌ای با سوءاستفاده از قانون، ضمن عدم رعایت آئین‌نامه‌های انضباطی کارگاه‌ها، دلیل بی‌کاری را خارج از میل و اراده خود قلمداد کرده تا به جرگه مقرری‌بگیران بپیوندند.

٤-٤. میزان و مدت مقرری بیمه‌بی‌کاری

در غالب کشورها مقرری بی‌کاری غالباً به میزان درصدی از متوسط دستمزد در دوره اشتغال قبل از بی‌کاری تعیین می‌گردد و برای محاسبه آن به‌جای احتساب درصد ثابتی از دستمزد، بیشتر از سیستم طبقات مختلف دستمزدی استفاده می‌شود. نرخ پایه مقرری بیمه‌بی‌کاری معمولاً ۴۰ تا ۷۵درصد متوسط درآمد قبلی فرد بی‌کاران است و مقرری از یک سقف خاص تجاوز نمی‌نماید. علاوه بر آن، در بعضی از کشورها به مقرری افراد برای تأمین مخارج افراد تحت‌تکفل اضافه می‌شود. همچنین مقرری در طول زمان روندی کاهنده دارد.

مدت زمان پرداخت مقرری در کشورهای مختلف محدود می‌باشد. به عنوان مثال، در برخی از کشورهای آسیایی مدت‌زمان محدود ۸ تا ۳۶ هفته، کشورهای OECD و آمریکای لاتین معمولاً ۳ تا ۱۲ ماه و در کشورهای اروپایی شش ماه تا حداکثر ۲۴ ماه و در آفریقا ۱۲ تا ۳۶ ماه می‌باشد. ولی درهرحال، طول مدت پرداخت مقرری بستگی مستقیم به مدت‌زمان پرداخت حق بیمه یا مدت‌زمان تحت پوشش بودن دارد.

در بعضی از کشورها برای کارگران بی‌کاری که شرایط احراز دریافت مقرری بی‌کاری را ندارند، کمک‌های خاصی در نظر گرفته‌شده است؛ البته به شرطی که دارایی یا درآمد آن‌ها کمتر از حداقل مشخصی باشد. این افراد برای استمرار دریافت کمک‌هزینه لازم است تا وضعیت خود را به‌صورت مداوم به دفاتر اشتغال گزارش نماید.

در برخی کشورها، کارگر بیمه‌شده‌ای که نزدیک سن بازنشستگی است و بی‌کار می‌شود، مشمول دریافت مقرری بازنشستگی پیش از موعد شده و به وی مقرری بی‌کاری پرداخت نمی‌شود.

در ایران مطابق با قانون بیمه بی‌کاری، میزان مقرری بیمه‌بی‌کاری ۵۵ درصد متوسط به آخرین حقوق دریافتی می‌باشد، به شرطی که از حداقل دستمزد کمتر نباشد و برای این میزان سقفی

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

درنظرگرفته نشده است. مدت زمان پرداخت حق بیمه مدت مقرری بیمه‌بی‌کاری حداقل ۶ماه و حداکثر ۵۰ماه می‌باشد که در مقام مقایسه با کشورهای دیگر، دوره پرداخت طولانی به شمار می‌آید. از طرف دیگر، بی‌کاران مشمول قانون بیمه‌بی‌کاری دارای ۵۵سال سن و بیشتر بوده و یا در حین دریافت مقرری بیمه‌بی‌کاری به این سن می‌رسند، در صورت عدم امکان اشتغال به‌کار، بدون در نظر گرفتن مدت مقرر در قانون مذکور، این مقرری تا رسیدن به سن ۶۰ سالگی ادامه خواهد یافت.

۵ . جمع بندی و ارائه پیشنهادات

با توجه به سابقه بیمه بی‌کاری در کشورهای جهان و مقایسه تطبیقی آن با قانون بیمه بی‌کاری و بررسی وضعیت صندوق بیمه بی‌کاری، چالش‌هایی از ابعاد مختلف پیش روی صندوق بیمه‌بی‌کاری است که در ذیل بدان اشاره می گردد:

- مواد قانون بیمه‌بی‌کاری از نظر منابع، مدت، مبلغ و از لحاظ بعد نظارتی با هیچ‌یک از قوانین سایر کشورها هماهنگی و هم‌خوانی ندارد و در نگارش آن از تجارب کشورهای با سابقه استفاده نشده‌است.
- با وجود اینکه متوسط درآمد صندوق در سایر کشورها بدون در نظر گرفتن کمک دولت در پرداخت هزینه‌های اداری و پرسنلی و پرداخت وام کم‌بهره به صندوق ۴٪ دستمزدها می‌باشد، حداکثر مدت استفاده از مقرری تا ۱۲ ماه پیش بینی گردیده است. ضمن اینکه در بسیاری از کشورها دولت با بالا رفتن نرخ بی‌کاری کمک‌های خود را به همان نسبت افزایش خواهد داد.
- صندوق در صورت کسری منابع نسبت به مصارف بلاتکلیف رها شده است.
- حداقل سابقه برای دریافت مقرری بیمه‌بی‌کاری بسیار نازل در نظر گرفته شده است، به‌طوری‌که منجر به سو استفاده از قانون می‌گردد.
- مدت زمان دریافت مقرری بیمه‌بی‌کاری فراتر از ظرفیت منابع آن در نظر گرفته شده است.
- علیرغم مستقل بودن صندوق در مواردی به‌طور پنهان هزینه‌های آن به صندوق متعلق به بیمه‌شدگان منتقل شده است (بازنشستگی زودرس، از کار افتادگی و...).
- مهمترین مشکل مدیریت قانون بیمه‌بی‌کاری اجرای مشترک قانون توسط دو دستگاه مجری (وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان تأمین‌اجتماعی) است.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

- از دیگر مشکلات صندوق بیمه‌بی‌کاری خروج کُند مقرری بگیران از سیستم و ورود سریع سایرین به جرگه مقرری بگیران است که علّت عمده آن طولانی بودن مدت دریافت و نبودن انگیزه استفاده از فرصت‌های شغلی است.

با توجه به بررسی‌های بعمل آمده در کشورهای مختلف و همچنین بررسی قانون بیمه‌بی‌کاری در ایران پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد:

- مهم‌ترین نکته در طراحی جزئیات بیمه‌بی‌کاری، آن است که باید هم انگیزه کافی بی‌کاران برای جستجوی شغل، هم انگیزه کافی آنان برای افزایش مهارت‌های شغلی حفظ شود.
- قانون کار فعلی ایران، وظیفه جلوگیری از نوسان شدید درآمد شهروندان و بیمه سطح حداقل درآمد آنان را بر دوش کارآفرینان و سرمایه گذاران بخش خصوصی قرار داده است. از حیث تأمین منابع صندوق، ضروری است که بازنگری جدی صورت پذیرد. به این معنی که ضمن به مشارکت طلبیدن کارگران برای تأمین منابع مالی صندوق، که عموماً در کشورهای مورد بررسی حق بیمه بین کارگر و کارفرما تقسیم شده است، دولت نیز کسری‌های صندوق را جبران نماید.
- در صورت ایجاد نظام فراگیر بیمه‌بی‌کاری، شرایط برای اصلاح قانون کار فعلی فراهم شده و می‌توان محدودیت‌های سنگینی که قانون فعلی بر کارفرمایان تحمیل می‌کند را، با جریمه نقدی جایگزین نمود.
- در طراحی مکانیزم مناسب بیمه بیکاری مواردی مانند مشروط ساختن پرداخت بیمه‌بی‌کاری به ارتقای مهارت‌های شغلی، مشروط ساختن به جستجوی شغل و الزام دولت و مجلس برای پرداخت بیمه‌بی‌کاری به کلیه بی‌کاران، انگیزه دولت و مجلس برای به کارگیری برنامه‌های علمی و منطقی در راستای افزایش اشتغال را، تقویت می‌کند، مهم می باشد.
- ضرورت تنظیم بودجه سنواتی بر اساس توجه خاصی از آموزش‌های حرفه‌ای منطبق با نیازهای روز کشور برای کاهش طول مدت بی‌کاری افراد مقرری بگیر، صورت پذیرد.
- با توجه به اینکه حدود ۵۰ ٪ بی‌کاران کشور قبلاً شاغل نبوده، لازم است تا به نحوی این افراد نیز تحت پوشش حمایت‌های اجتماعی همچون دریافت انواع کمک هزینه‌ها که در کشورهای پیشرفته بکار بسته شده، قرار گیرند. در این ارتباط با توجه به منابع قابل توجهی که از سوی دولت

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

به نهادهایی نظیر کمیته امداد و... اختصاص می‌یابد، پیشنهاد می‌شود بخشی از این منابع به صورت نظام‌مند تحت عنوان کمک هزینه بی‌کاری ساماندهی و اجرا شود.

- کاهش حداقل میزان مقرری به کمتر از حداقل دستمزد، راهکار مناسبی برای کاهش مدت بی‌کاری و افزایش انگیزه برای پیدا کردن شغل نزد بی‌کاران مقرری بگیر باشد. زیرا با توجه به زیاد بودن بارتکفل باعث شده تا کمتر کسی حداقل دستمزد را به‌عنوان مقرری دریافت نماید.
- مدت پرداخت مقرری در قانون بیمه‌بی‌کاری ایران در کمتر کشوری با شرایطی مشابه ایران در جهان دیده می‌شود. همان‌طورکه درمقایسه انجام شده ذکر شد، متوسط زمان پرداخت مقرری برای این کشورهاکمتر از یک‌سال است. لذا تعدیل مدت دریافت مقرری ضمن برخوردار نمودن طیف وسیع‌تری از بی‌کاران، از عدم کارآیی آنان نیز به‌دلیل طولانی شدن مدت بی‌کاری جلوگیری می‌کند.
- تحمیل بار اضافی به دوش صندوق بیمه‌بی‌کاری به‌دلیل بروز حوادث طبیعی از مواردی است که در هیچ یک از کشورهای تحت بررسی ملاحظه نشد و به‌نظر می‌رسد محل تأمین هزینه‌های این قبیل موارد بایستی بیمه‌ها خاص دیگری همچون بیمه‌های خصوصی که در فصل اول بدان اشاره شد، باشد. از طرف دیگر فلسفه وجودی صندوق، حذف هزینه‌های نوسانات اشتغال در بازار کار است و نه چیز دیگر. لذا حذف این شرط برای شرایط احراز پیشنهاد می‌گردد.
- مطابق تعاریف مرکز آمار ایران، سرباز شاغل محسوب می‌شود. پرداخت مقرری حین خدمت‌سربازی برای افراد متأهل تحمیل هزینه اضافی بر دوش صندوق است. در حالی که صندوق متولی حمایت از آن فرد در دوران اشتغال نمی باشد. بنابراین حذف این قسمت از قانون به‌نظر می‌رسد گامی در جهت بهبود عملکرد صندوق باشد. ذکر این نکته ضرورت دارد که قطع رابطه و خروج از بازار کار برای افراد مشمول سربازی با تعریف بی‌کاری در قانون بیمه‌بی‌کاری متفاوت است، زیرا با آگاهی قبلی صورت می‌گیرد واین مورد مشابه بی‌کاری فصلی است که به‌دلایل غیر اقتصادی اتفاق می‌افتد.
- افراد ۵۵ ساله‌ای که بی‌کار می‌شوند و مشمول دریافت مقرری تا رسیدن به سن بازنشستگی می‌گردند، لازم است از حیث داشتن سابقه لازم برای بازنشستگی هم مورد بررسی قرار گیرند. لذا اضافه نمودن یک بند به قانون در مورد این افراد به تحقق عدالت کمک شایانی می‌نماید.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

- تهیه شناسنامه کار برای افراد شاغل از یک سو باعث می‌شود تا در هنگام بی‌کاری فرد نتواند خود را در زمان معرفی به واحدهای کاریابی، بدون مهارت قلمداد نموده و در نتیجه مدت زمان طولانی‌تر مقرری دریافت نماید؛ از سوی دیگر، از رفتارهای خارج از اخلاق کار همچون عدم رعایت آئین نامه‌های انضباطی کارگاه‌ها به دلیل درج در این شناسنامه‌ها خودداری نموده و این‌امر به طولانی شدن مدت اشتغال می‌انجامد.
- باتوجه به اینکه نقش سازمان تأمین‌اجتماعی در حوزه اجرایی قانون بیمه‌بی‌کاری به نقش یک صندوق‌دار تقلیل یافته است، به نظر می‌رسد برای بهبود و ارتقاء عملکرد صندوق ایجاد مدیریت واحد چه در حوزه اجرا و چه در حوزه نظارت ضروری است.
- با توجه به اینکه قوانین مربوط به بیمه‌بی‌کاری در کشورهای مورد بررسی در سال‌های مختلف و باتوجه به شرایط اقتصادی اصلاح شده است (حتی در کشورهایی که از ثبات نسبتاً بالای اقتصادی، سیاسی و... برخوردار بوده اند) بسته به شرایط و مقتضیات اقتصادی و اجتماعی کشور مورد بازبینی و اصلاح قرار گیرد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

منابع

- ابراهیم خانی، محسن (۱۳۹۵)، "بررسی عوامل موثر بر بهینه سازی بیمه‌بی‌کاری در سازمان تأمین‌اجتماعی (استان زنجان)"، *اخبار تامین اجتماعی*، زمستان ۱۳۹۴.
- اداره کل حمایت از مشاغل و بیمه‌بی‌کاری (۱۳۸۳)، "بررسی تطبیقی سیستم‌های حمایتی بی‌کاران در کشورهای جهان". *وزارت کار* .
- آزادی، شعبان (۱۳۹۱)، *بی‌کاری و بیمه بیکاری در ایران و جهان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال*، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.
- اوجاقلو، سجاد و رباب ایازی (۱۳۹۴)، "ظرفیت‌ها و دغدغه‌های حمایت اجتماعی بیمه‌بی‌کاری در ایران نگاهی به اجرای مقاوله نامه‌های ۱۰۲ و ۱۶۸ سازمان بین المللی کار"، *ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه*، شماره ۱۸۹، بهمن ماه ۱۳۹۴.
- بادینی، حسن و جعفر براتی (۱۳۸۹)، "نقش قانون بیمه‌بی‌کاری در تحقق عدالت اجتماعی"، دانشگاه علامه طباطبایی.
- تاج مزینانی، علی و علی شیرآبادی (۱۳۹۴)، " چالش های برنامه رفاهی بیمه بیکاری در ایران"، *فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، شماره ۲۵ ، زمستان ۱۳۹۴ .
- رشنوادی، یعقوب و مجید دهنوی (۱۳۸۷)، "نقش بیمه‌های عمر در افزایش رفاه و عدالت اجتماعی". *تازه‌های جهان بیمه*، شماره‌های ۱۲۱ و ۱۲۲.
- سازمان تأمین‌اجتماعی (۱۳۷۹)، *مجموعه قوانین و مقررات بیمه‌بی‌کاری*، معاونت حقوق و امور مجلس- دفتر امور قوانین و مقررات.
- .صالحی اصفهانی، جواد (۱۳۹۰)، *راهکاری قابل تامل برای کنترل بی کاری* ، وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- مؤسسه عالی پژوهش (۱۳۷۴)، *طرح تحقیقاتی تأمین اجتماعی طرح بررسی وضعیت صندوق بیمه بیکاری*.
- هاشمی، علی (۱۳۷۸)، "مطالعه تطبیقی بیمه‌بی‌کاری و حمایت از بی‌کاران در ایران و سایر کشورها"، *دفتر اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه*. پاییز ۱۳۷۸.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]

- Social security programs thought the world: Asia 2002.
- Social security programs thought the world: Asia 2010.
- Social security programs thought the world: Asia 2012.
- Social security programs thought the world: Europe 2004.
- Social security programs thought the world: Europe 2010
- Social security programs thought the world: Europe 2012
- social security programs thought the world: American 2003
- social security programs thought the world: American 2010
- social security programs thought the world: American 2013
- social security programs thought the world: Africa 2003
- social security programs thought the world: Africa 2010
- social security programs thought the world: Africa 2012

[Downloaded from ejip.ir on 2026-11-01]